

щодо соціальних та державних закладів у місті; журналісти своєю роботою в рамках освітлення проблем ВПО привертають увагу всього світу та розповідають про те, що реально відбувається. Значний внесок роблять громадські та релігійні організації – організують творчі простори, запроваджують освітні безкоштовні грантові програми, благодійні хаби для видачі благодійної та гуманітарної допомоги, у тому числі із-за кордону від партнерських організацій, допомагають з евакуацією, розміщенням та пошуком роботи.

Список використаних джерел:

1. Рогач О.Я.; Савчин М.В.; Менджул М.В. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти; Монографія. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2017р., 357 с.
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України № 1706 від 20.10.2014р. (в редакції від 03.08.2023р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (Дата звернення: 12.08.2024 р.).
3. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів № 332 від 20.03.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 2.09.2024 р.).
4. МБФ «Українська фундація громадського здоров'я». Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу країни. Посібник для практиків соціальної сфери. Київ: видавничий дім «КАЛИТА», 2015 р.

Світлана Харченко,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 231 «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Науковий керівник: **Віра Пономарьова,**
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

СИСТЕМА ОПІКИ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Для соціальної підтримки та соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні працює ціла мережа державних закладів та організацій.

Ведуче місце серед них займає Департамент захисту прав дітей та усиновлення. Він виступає одним із структурних підрозділів Міністерства соціальної політики України й організовує роботу служб у справах дітей стосовно питань встановлення опіки і піклування дітей цієї категорії.

Основним завданням Міністерства соціальної політики є формування та впровадження державної соціальної політики щодо захисту прав і свобод дітей-сиріт. Воно координує діяльність підпорядкованих установ, які забезпечують якісне та своєчасне надання різноманітних соціальних послуг дітям цієї категорії. За розвиток і впровадження державної соціальної політики, пов'язаної з питаннями сім'ї, дітей, молоді та демографічних процесів, відповідає Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту.

Серед його основних функцій — забезпечення соціально-правового захисту дітей-сиріт, профілактика бездоглядності та безпритульності, а також запобігання правопорушенням і злочинам серед дітей-сиріт. Міністерство також відповідає за створення та за ведення єдиного електронного обліку, тобто бази даних про дітей, позбавлених батьківського піклування.

Виклад основного матеріалу.

Важливу роль у системі соціального захисту дітей-сиріт і дітей, які позбавлені батьківського піклування, відіграє Міністерство освіти і науки України (МОН). Одним з його завдань є розробка та встановлення нормативів щодо їх утримання, виявлення обдарованих дітей серед цієї категорії та сприяння їх творчому розвитку. Крім того, Міністерство готує пропозиції до Кабінету Міністрів щодо оптимізації та вдосконалення мережі освітніх закладів (дошкільних, загальноосвітніх і позашкільних), у яких навчаються діти зазначеної категорії.

Окрім Міністерства освіти і науки, активним суб'єктом у сфері соціального захисту дітей-сиріт і дітей, які позбавлених батьківського піклування, є Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ). До основних його завдань у цій галузі належить організація та контроль роботи медичних і санітарно-епідеміологічних закладів та установ щодо діагностики, лікування і здійснення превентивних заходів з метою попередження різних захворювань у вказаній категорії дітей.

У Законі «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [1, с. 11] зазначено, що до органів опіки та піклування входять різні суб'єкти територіальної громади, зокрема місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних, сільських, селищних рад.

Вони слідкують за дотриманням належних умов життєдіяльності дітей цієї категорії; контролюють організацію процесу їх навчання й виховання; за необхідності, у випадках, коли виникає загроза небезпеки для життя та здоров'я, можуть приймати

рішення про переведення їх до інших закладів або сприяти встановленню над ними інших форм опіки».

Також, у Законі розкриваються функції служби у справах дітей, як одного з суб'єктів здійснення соціального захисту дітей-сиріт. Саме на Служби у справах дітей покладається безпосереднє ведення конкретного випадку та координація діяльності всіх інших служб та органів, які працюють із дітьми цієї категорії [1, с. 12].

Під час роботи з дітьми, які позбавлені батьківського піклування слід враховувати соціальні потреби кожного окремого регіону. Так службами у справах дітей можуть створюватися притулки, де діти віком від 3 до 18 років, які потребують соціального захисту і підтримки з боку держави, можуть розміщуються на визначений термін.

Найчастіше серед вихованців таких притулків опиняються діти, які: заблукали або були покинуті батьками; залишилися без батьківської опіки; втекли із сім'ї чи навчально-виховних закладів; згідно рішення суду були вилучені із сім'ї; з певних причин самостійно звернулися за допомогою до притулку. Нормативно-правовою базою діяльності таких притулків є ЗУ «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [3], а також Типове положення «Про притулок для дітей служби у справах дітей» [2].

Однією з основних ланок в системі опіки дітей-сиріт і дітей, які позбавлені батьківського піклування, виступають Центри соціальних служб (ЦСС) – це спеціальні заклади, на які покладено повноваження брати активну участь у реалізації державної соціальної політики через надання соціальної допомоги і підтримки різним категоріям населення, зокрема дітям та молоді.

У контексті забезпечення опіки дітей цієї категорії Центри налагоджують взаємодію з органами державної влади, управліннями соціального захисту, управліннями у справах сім'ї та молоді, службами у справах дітей, освітніми та культурними закладами, підрозділами національної поліції, притулками, неурядовими громадськими та волонтерськими організаціями, благодійними фондами тощо.

Головна мета діяльності Центрів соціальних служб полягає у створенні сприятливих умов для розвитку й соціалізації дітей, захисту їхніх прав і свобод, урахування інтересів, задоволення потреб. Завданнями центрів щодо соціальної допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, є: сприяння поліпшенню їхнього становища, покращення умов життя, розвиток інтелектуального і творчого потенціалу, соціальна адаптація та інтеграція у суспільство.

Слід також відзначити роль управлінь соціального захисту населення територіальних громад у дотриманні прав і свобод дітей-сиріт. Вони виконують функції підтримки соціально незахищених верств населення, здійснюють прийом громадян і розгляд листів, управління соціального захисту охоплюють значний обсяг роботи щодо консультування з питань забезпечення дотримання прав таких дітей.

До державної системи опіки та піклування про дітей-сиріт і дітей, які позбавлені батьківського піклування, належить декілька закладів, де можуть проживати, навчатися та виховуватися такі діти. Їхня діяльність регламентується Наказом «Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

До таких закладів належать: дитячі будинки окремо для дітей дошкільного віку та окремо для дітей шкільного віку; також існують дитячі будинки змішаного типу, тобто вихованцями можуть бути діти і дошкільного і шкільного віку [4].

Висновки. Таким чином, на основі аналізу державної системи опіки, що склалася в нашій країні, можемо зробити висновок, що вона була успадкована ще з радянських часів і на сьогоднішній день не є досконалою.

У сучасному світі стрімко здійснюється перехід від інтернатних до альтернативних, сімейних форм влаштування дітей, які є сиротами, або позбавлені батьківського піклування, в той час, як наша система застаріла й багато в чому все ще продовжує ґрунтуватися на принципах колективного виховання, хоча слід зазначити, що в останні десятиліття відбувається її реформування, спрямоване на створення та розвиток прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ).

Їх перевагою є забезпечення можливості проживання дитини в родинному колі, встановлення і підтримання емоційного контакту з батьками-вихователями, засвоєння досвіду спілкування і взаємодії з іншими дітьми та дорослими членами сім'ї. Ці форми опіки є досить перспективними, адже можуть забезпечити дитині сімейне виховання, що є надзвичайно важливим для її розвитку й соціалізації.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 1 січня 2005 р №6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text> (дата звернення: 16.10.2024 р.).

2. Про Типове положення про притулок для дітей служби у справах дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 р. № 565 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-97-п#Text> (дата звернення: 16.10.2024 р.).

3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січня 1995 р. №20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр#Text> (дата звернення: 16.10.2024 р.).

4. Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства соціальної політики України від 10 вересня 2012 р. № 995/557. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1629-12#Text> (дата звернення: 16.10.2024 р.).